

Även det vi vill bevara måste vi förändra

Omvärldsanalys för Biblioteken i Värmland 2004

Länsbiblioteket i Värmland 2004-08-30

Sammanfattning

Utvecklingen av biblioteken i Värmland är i hög grad beroende av förändringar i samhället. Vi har i denna studie försökt att hitta faktorer i samhället som kommer att ge konsekvenser för biblioteken i framtiden.

Historiskt sett har biblioteken utvecklats i takt med de stora förändringar som skett i det moderna svenska samhället. Under senare år har den tekniska utvecklingen haft stor betydelse för såväl bibliotekspersonalen som biblioteksanvändaren. Många rutiner och arbetsmoment har rationaliserats och förenklats och den service som biblioteken ger sina användare har förbättrats avsevärt. Skillnader mellan stora och små bibliotek liksom mellan olika bibliotekskategorier har minskat. Den offentliga ekonomin påverkar naturligtvis biblioteken och de senaste årens neddragningar har medfört många förändringar.

I vår analys har vi utgått från en nulägesammanfattning som samtliga bibliotek i länet har redovisat. Här visas på ett stort stöd för biblioteken hos brukarna, besökssiffror liksom användning av bibliotekets olika tjänster ökar i de flesta fall. Den traditionella mätningen av utlån/invånare är idag inget mått på hur ett modernt bibliotek används. Antalet besök, användningen av bibliotekens publika datorer, informationstjänster som resulterar i utskrifter av artiklar från databaser och tidskrifter, utlån av e-medier och annan service kommer inte med i den gängse biblioteksstatistiken.

I arbetet med omvärldsanalysen har vi tittat på fyra trender som vi anser kommer vara av betydelse för utvecklingen av biblioteken i Värmland: **demografiska förändringar, ekonomi, teknisk utveckling och upplevelseindustrin.**

Den ganska dystra bilden av utvecklingen i Värmland gällande befolkningsutveckling och ekonomi kan ses som ett hot mot utvecklingen av de offentliga biblioteken. En åldrande befolkning, lägre skatteintäkter och prioriteringar i kommunernas verksamhet innebär en risk för bibliotekens utveckling. Samtidigt finns en vilja hos biblioteken att möta den ökade efterfrågan av information, både hos befolkningen i stort och hos dem som befinner sig i utbildning i synnerhet. Bibliotekens roll som kunskapsförmedlare i ett informationssamhälle kommer att bli allt viktigare.

Biblioteksanvändarens ökade och alltmer komplexa användning av biblioteket kräver ett förändrat arbetssätt hos biblioteken. Resultatet blir en ökad samverkan mellan olika bibliotekstyper, där varje enskilt bibliotek har en viktig funktion att fylla.

Bibliotekens sedan länge etablerade nätverk och samverkan mellan olika kategorier av bibliotek möjliggör en framtida utveckling. Samverkan kring tekniska lösningar är redan idag en realitet och kommer att utvecklas ytterligare. Det finns bland annat stora ekonomiska fördelar med att samverka kring servrar, datalicenser och programvaror. Samverkan kring teknisk kunskap och support ger fördelar även för mycket små biblioteksenheter. Samverkan med andra aktörer kan komma att ge möjlighet till kompletterande finansiering av kostnadskrävande verksamhet som t ex service till den äldre befolkningen. Kommunerna kan få svårigheter att rekrytera kompetent personal till biblioteken och därför kan samverkan kring tjänstetillsättningar även bli aktuellt.

Upplevelseindustrin är en viktig faktor i Sveriges ekonomi. Många aktörer satsar idag på upplevelsekultur och här måste biblioteken hitta en roll. Upplevelseindustrin kan komma att få stor betydelse i kommunerna och här kan biblioteken bli koordinatör och arena för upplevelsekultur. På biblioteken finns många av källorna till det som genom upplevelseindustrin omsätts till ekonomiska intäkter. Unga människors förändrade livsstil ställer högre krav på den bostadsort man väljer. Bibliotekens service i form av information, kultur och upplevelser kommer att få stor betydelse i kommunernas möjligheter att rekrytera unga människor till arbeten som kräver högre utbildning.

Trots den ogynnsamma ekonomiska utvecklingen menar vi att biblioteken kommer att utvecklas, förbättras och även i fortsättningen spela en viktig roll för allmänheten. Biblioteken som kulturell och demokratisk mötesplats förblir viktig och rollen som informationsförmedlare kommer att få allt större betydelse. Det lokala biblioteket är viktigt både i informationskedjan och som mötesplats i lokalsamhället. Vi tror att, genom samverkan mellan kommuner och mellan bibliotek av olika typer och kategorier, kan biblioteken fortsätta att vara aktiva i en framtid som ställer nya och annorlunda krav. Vi hoppas att beslutsfattare kommer att förstå värdet av att biblioteken har såväl personalresurser som funktionella lokaler och att biblioteken ges möjlighet att ta del av den avancerade tekniska utvecklingen. Allt detta som ett led i att möta allmänhetens krav på informationsförsörjning och upplevelsekultur.

Även det vi vill bevara måste vi förändra

Omvärldsanalys för Biblioteken i Värmland 2004

1. Inledning	sidan 5
2. Historik	sidan 6
3. Nulägesbeskrivning Biblioteken i Värmland	sidan 9
4. Omvärldsanalys	sidan 13
Omvärldsfaktorer	
a Demografiska förändringar	sidan 13
b Ekonomiska faktorer	sidan 16
c Teknisk utveckling	sidan 18
d Upplevelseindustrin	sidan 20
5. Slutsatser	sidan 23
6. Bibliotek Värmland 2015	sidan 25
7. Källförteckning	sidan 27

1. Inledning

Arbetet med omvärldsanalysen för de värmländska biblioteken har pågått under vintern, våren och sommaren 2004. Arbetsgruppen har bestått av bibliotekarier som alla genomgått den högskolekurs i Omvärldsbevakning, 5 p, som Länsbiblioteket i Värmland anordnade under 2003. Bibliotekarierna representerar de olika bibliotekskategorier som finns i länet: universitetsbiblioteket, kommunbibliotek, sjukhusbibliotek och länsbibliotek. Gruppen har bestått av följande personer: Eva Björk, Säffle bibliotek, Lennart Jansson, Eda bibliotek, Åsa Hansen, Kulturförvaltningen, Karlstad kommun, Åsa Magnil, Sjukhusbiblioteket i Karlstad, Eva Backström, Universitetsbiblioteket och Katarina Kristoffersson, Länsbiblioteket i Värmland. Gruppen har arbetat gemensamt med såväl omvärldsbevakning och omvärldsanalys som textbearbetning. Redigering och sammanställning av texten har gjorts av Katarina Kristoffersson, Länsbiblioteket i Värmland.

Gruppen har arbetat med omvärldsanalysen med utgångspunkt i de teorier om scenarioplanering som vi lärt oss i den ovan nämnda kursen. Metoden bygger på fyra olika faser: metodfasen, karteringsfasen, genereringsfasen och evalueringsfasen. I karteringsfasen går man bl a igenom organisationens historia och dess mentala modeller, alltså hur organisationen uppfattas såväl av sig själv som av andra utomstående organisationer, och där identifierar man de trender som man sedan i genereringsfasen sammanställer i en samlad bild av utvecklingen.

Omvärldsanalysen av biblioteken i Värmland inleds med en kortfattad historisk återblick på bibliotekens utveckling i Sverige. Efter den följer av en redogörelse för situationen för de värmländska biblioteken idag. Den redogörelsen utgår till stor del från en nulägesrapport som samtliga kommunbibliotek, universitetsbiblioteket och sjukhusbiblioteket lämnat under vintern/våren 2004. Statistikuppgifter för länets kommunbibliotek kompletterar rapporten och bygger på den nationella biblioteksstatistiken.

Arbetet med omvärldsanalysen inleddes med att titta på bibliotekens historia och de mentala bilder som finns av bibliotek som organisation. Därefter följde en "brain-storming" där vi försökte finna faktorer som kan komma att påverka bibliotekens utveckling under de närmaste 10 åren. Dessa omvärldsfaktorer har vi sedan sammanställt till fyra större trender som vi anser kommer att ha stor betydelse för utvecklingen.

Scenariot för biblioteken i Värmland om 10 år, *Bibliotek Värmland 2015*, har sin utgångspunkt i våra trendspaningar. Vi har läst artiklar, rapporter, deltagit i kurser, konferenser och diskussioner i bibliotekssammanhang och i andra ämnen. Utifrån den inhämtade informationen har vi gjort egna analyser. Diskussionerna i gruppen har varit givande där tankar och synpunkter, såväl strukturerade som ostrukturerade har fått möjlighet att ventileras. Vi har vid flera tillfällen konstaterat att arenan för den här typen av diskussioner sällan finns i andra sammanhang i vår biblioteksvärld.

2. Historik

De svenska folkbiblioteken har sitt ursprung i socken- och föreningsbiblioteken. Folkskolereformen 1842 lade grunden till den stora utbyggnaden av sockenbibliotek på landsbygden. I de större städerna växte stadsbibliotek eller församlingsbibliotek fram. Folkbiblioteksidén importerades från USA under det tidiga 1900-talet och de svenska folkbiblioteken kom att kommunaliseras under 1900-talet, som exempel kan nämnas Gävle 1907, Stockholm 1928 och Göteborg 1950.¹

Under 1960- och 70-talen byggdes de kommunala biblioteken ut och biblioteken blev den naturliga knutpunkten för kommunernas kulturverksamhet. De kommunala biblioteken har kommit att bli en demokratisk och kulturell mötesplats och en naturlig informationscentral för såväl studerande på olika utbildningsnivåer som en vetgirig allmänhet. I dagsläget besöker närmare 70 % av befolkningen biblioteken.²

Folkbiblioteksutredningen, vars slutbetänkande kom 1984³, slog fast att biblioteket har två huvudsakliga funktioner, kulturuppgiften och informationsuppgiften. Den traditionella synen på biblioteket som en lokal med en samling av böcker lever till viss del kvar än idag även om verksamheten förändrats mycket under senare år. Organisatoriskt har biblioteken länge legat under kommunernas kulturförvaltningar, men man kan se en tendens att biblioteken nu läggs under bildningsnämnden eller direkt under kommunstyrelsen.

Staten står som huvudman för högskole- och forskningsbiblioteken i Sverige. Många av biblioteken vid de äldre universiteten har byggt upp sina samlingar under lång tid. Alla tryckerier måste skicka ett exemplar av det som trycks till 7 s k pliktbibliotek, bl a Kungliga Biblioteket, Lunds Universitetsbibliotek och Uppsala Universitetsbibliotek. Forsknings- och högskolebiblioteken samarbetar kring olika frågor, vilket bl a resulterat i en gemensam nationell bibliotekskatalog, Libris, samt gemensamma upphandlingar av databaser.

Karlstads universitetsbibliotek var ursprungligen, från 1967, en filial till Göteborgs universitetsbibliotek. 1977 blev biblioteket ett självständigt högskolebibliotek och 1999 blev man ett universitetsbibliotek, i samband med att dåvarande Högskolan i Karlstad blev universitet.

Den amerikanska public library-idén påverkade den svenska biblioteksrollen starkt och var en viktig orsak inte bara till folkbibliotekens, utan också till sjukhusbibliotekens framväxt. Redan 1912 anlogs pengar till sjukhusbibliotek i Dalarna. Senare skulle första världskrigets militärsjukhus i USA och England stå som inspirationskälla. Idén om sjukhusbibliotek spreds till de civila sjukhusen och i 1920 års svenska biblioteksreform infördes en bestämmelse om statsbidrag per vårdplats. Men snart kom kravet att även sjukhusbiblioteken skulle skötas professionellt och kommunerna engagerades för att stödja utvecklingen. Vid 30-talets mitt fanns sjukhusbibliotek med kommunanställd biblioteksexpertis i ett tiotal städer, bl a i Karlstad.⁴

---

¹ Torstensson, Magnus: Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksidéerna , 1996

² Om biblioteksverksamheterna Ds 2003:66

³ Folkbibliotek i Sverige : ett betänkande SOU1984:23

⁴ Tellander, P-O: Sjukhusbiblioteken i Dalarna 90 år : 1912-2002

Hälso- och sjukvårdens strävan att sätta patienten i centrum och den stora efterfrågan på information om hälsa och sjukdom till allmänheten, gjorde att Sverige efter förebilder i England och USA startade att systematiskt samla sådan information. Databaser som Patrx från Spri (numera nedlagt) och Pion www.pion.se från sjukhusbiblioteket i Värmland i samarbete med andra sjukhusbibliotek i landet arbetades fram under 90-talet.

Redan på 1920-talet⁵ startades kortare utbildningar för bibliotekarier, då som en renodlad yrkesutbildning som ställde krav på akademiska poäng innan antagning. 1972 flyttade utbildningen till Borås och gjordes då till en tvåårig yrkesutbildning. Sedan slutet av 1990-talet finns bibliotekarietutbildning på flera universitet/högskolor, Borås, Umeå, Uppsala och Lund och Växjö. Utbildningen har blivit akademisk med möjlighet till magisterexamen i informations- och biblioteksvetenskap.

1997 fick Sverige en bibliotekslag⁶ som bl a garanterar gratisprincipen, dessutom lagstodgades att det ska finnas kommunala bibliotek. I lagen poängteras också att folk- och skolbiblioteken ska lägga särskild vikt vid funktionshindrade, invandrare, barn och ungdomar. Bibliotekslagen garanterar ingen lägstanivå på biblioteken och den säger heller ingenting om personalens kompetens.

Biblioteken har varit en del av utbildningsatsningen under 1990-talet. Vuxnas lärande, *det livslånga lärandet*, har kommit att spela en stor roll för folkbibliotekens profilering under det senaste decenniet. När stora delar av befolkningen befinner sig i utbildning ställs också krav att biblioteken, oavsett typ och storlek, ska kunna förse låntagaren med adekvat information. Den sedan lång tid väl uppbyggda biblioteksorganisationen med kommunbibliotek – regionala bibliotek – lånecentraler – högskole- och universitetsbibliotek har underlättat det utökade samarbetet mellan olika bibliotekstyper under senare år. Folkbibliotek och högskole/universitetsbibliotek har funnit nya samarbetsvägar för att möta den ökade mängden studerande.

Den tekniska utvecklingen under de senaste 20 åren har kommit att påverka biblioteksväsendet på många olika sätt. Idag är databaserade bibliotekskataloger en självklarhet liksom elektronisk utlåning och återlämning. I stort sett alla bibliotekskataloger finns också tillgängliga dygnet runt via Internet. Omlån av litteratur, reservationer och förfrågningar kan göras via Internet och e-mail. Den tekniska utvecklingen har varit gynnsam för såväl bibliotekens personal som bibliotekens besökare.

Biblioteken var snabba med att starta upp kommunikation med informations-databaser både i Sverige och övriga världen. Redan i slutet av 70-talet kopplade Sjukhusbiblioteken i Värmland upp sig mot stordatorer med hjälp av telefon-modem för att nå de senaste forskningsrönen i databasen Medline i USA.

I Sverige inleddes tidigt diskussioner om att starta en gemensam bokkatalog för svenska forskningsbibliotek och under 1960- och 70-talen växte den datoriserade samkatalogen Libris fram. Snart fanns också nationella databaser som underlättade sökningar i artikelsamlingar. Under senare år har fler gemensamma ansträngningar gjorts och ett av resultaten är bibliotek.se där man sammanfört folkbibliotekens kataloger, BURK, och forsknings- och specialbibliotekens katalog Libris.

---

⁵ se 1

⁶ SFS 1996:1596

Den nya tekniken har förändrat bibliotekens utbud, där många nya medier har kommit att bli en naturlig del av bibliotekens satsningar. Biblioteken lånar idag ut musik-CD, DVD, Video, böcker inlästa på band eller CD och talböcker för synskadade. Många betaldata-baser med t ex tidnings- och tidskriftsartiklar i fulltext görs idag tillgängliga gratis för bibliotekens besökare. Biblioteken erbjuder i olika utsträckning e-medier och e-böcker.

Högskole- och universitetsbibliotekens tidskrifter finns numera i elektroniska utgåvor och tillgången till databaser med vetenskaplig information i olika ämnen är omfattande. Även kurslitteratur finns tillgänglig i digitalt format.

Sammanfattning

Utvecklingen av de svenska folkbiblioteken har skett kontinuerligt under närmare 100 år. Biblioteken är en väletablerad institution som har genomgått stora förändringar hand i hand med de stora samhällsförändringar som skett i vårt land.

Folkbibliotekens målsättning har alltid varit att kombinera kulturupplevelser med folkbildning och denna strävan har intensifierats under senare år då biblioteken tagit ett stort ansvar för den stora utbildningssatsningen i landet.

Ny teknik har effektiviserat mycket rutinarbete och möjliggjort stora satsningar på elektroniska medier. Den allt större efterfrågan av information liksom möjligheten att lättare nå informationen har förändrat en del av folkbibliotekens arbete, där informationshanteringen blivit en allt större arbetsuppgift. Fortfarande används biblioteken som mötesplatser, kulturinstitutioner och inspirationsplatser för lustfyllt läsande.

De traditionella universitetsbiblioteken vid de gamla studieorterna i Sverige har kompletterats med ett ökat antal högskole- och universitetsbibliotek. Den statliga satsningen på ett utökat antal studieplatser för högre utbildning har resulterat i att även biblioteken blivit fler. Tillgången på digitaliserad information är mycket stor och såväl inhemska som internationella referensdatabaser och fulltextdatabaser är viktiga för dagens studenter.

3. Nulägesbeskrivning

Biblioteken i Värmland i dagsläget

I Värmlands län finns 16 kommunbibliotek med ett antal filialer, bokbussar (8 kommuner), ett stort antal gymnasiebibliotek och skolbibliotek. Här finns ett länsbibliotek vars uppgift är att stödja, utveckla och komplettera den lokala biblioteksverksamheten i länet. Det finns tre sjukhusbibliotek i länet, i Karlstad, Torsby och Arvika. I Karlstad finns universitetsbiblioteket och vid Ingesunds Musikhögskola i Arvika, institution vid Karlstad universitet, finns ett musikbibliotek.

I de rapporter som biblioteken lämnar kan utläsas en relativt positiv situation för många kommunala bibliotek med i många fall ökat antal besökare och ökat antal användare av biblioteket, men som inte alltid visar sig i ökade utlåningssiffror. Många vittnar om att biblioteket anses som en populär inrättning av kommuninvånare. Däremot saknar man besök av och intresse från kommunens politiker, vilket man upplever som en brist eftersom dessa fattar avgörande ekonomiska och andra beslut som får konsekvenser för biblioteken. Några bibliotek påpekar att man ändå har en god kontakt med sin kommunledning och/eller sina politiker.

Några bibliotek har under senare år drabbats av stora indragningar och upplever sin situation som osäker och svag i kommunen. Personalnedskärningar, brist på engagemang och förståelse för det nya och moderna bibliotekets behov och tillgångar upplevs som frustrerande.

Många kommunbibliotek har inte fått sina anslag ökade under senare år och framförallt påverkar det mediaanslaget som i en del fall är oförändrade sedan mitten av 90-talet och i praktiken innebär minskade anslag.

Tekniken har gynnat biblioteken. Man har rationaliserat det rutinarbete, inköp, utlån etc, som förut tog mycket tid, för att idag istället rikta blicken mot låntagaren/kunden och arbeta för att behålla en hög service-nivå och ge ökad tillgänglighet. Internetuppkopplade datorer till allmänheten, abonnemang av informationsdatabaser och i en del fall självbetjäning för såväl utlåning som återlämning är områden som biblioteken satsat på. Samtliga bibliotekskataloger i länet finns tillgängliga via Internet. Kommuninvånarna kan göra beställningar, omlån och förfrågningar antingen via katalogen eller via e-post dygnet runt. Biblioteket är redan nu en fungerande 24-timmars myndighet. En samsökningsfunktion för samtliga bibliotekskataloger i länet, *Wermisök*, ger biblioteken möjlighet att med en enda sökning få svar på om och var i länet en bok finns.

E-medier är på frammarsch och hittills är det Karlstad stadsbibliotek som ger möjlighet till utlån av e-böcker. Enligt en enkät som e-boksleverantören, e-lib, har gjort, visar det sig att man med e-böcker når grupper som inte är traditionella biblioteksbesökare, bl a män 25-40 år. Karlstads universitetsbibliotek erbjuder drygt 14.000 elektroniska titlar inom olika ämnesområden.

På frågan om vilka prioriteringar biblioteket gör så nämns barn och ungdomar som en prioriterad grupp. Flera bibliotek säger också att öppethållandet på biblioteket är prioriterat, även vid personalnedskärningar, vilket innebär att andra arbetsuppgifter måste lyftas bort helt

eller delvis. Trots en god vilja och ambition lyckas inte alla bibliotek leva upp till sin vilja att slippa göra inskränkningar i öppethållandet.

Sjukhusbiblioteken i länet har genomgått stora förändringar i och med nedläggningen av sjukhusen i Kristinehamn och Säffle, man har minskat från fem enheter till tre. Utlåning och besök på de tre kvarvarande sjukhusbiblioteken har ökat och man upplever att biblioteksverksamheten har en god förankring i landstingsledningen. Värmland har också genom åren i mångt och mycket varit ledande med stort utrymme för biblioteks- och kulturverksamhet.

Bibliotekens placering i den kommunala organisationen ser väldigt olika ut. Endast ett fåtal kommuner har kvar den renodlade kulturnämnden och några få kommuner har en gemensam kultur- och fritidsnämnd, i något fall kombinerat även med turistfrågor. Fyra kommunbibliotek lyder direkt under kommunstyrelsen. I dagsläget har fem bibliotek i Värmland barn- och utbildningsnämnden (i vissa fall bildningsnämnden) som huvudman. Dessa bibliotek är också de som uttrycker sig mest negativt om sin situation idag och de som tycker sig ha en utsatt position i såväl nämnden som förvaltningsledningen.

I många kommuner finns en bibliotekschef som ansvarar för verksamheten på biblioteket och i en del fall är denna tjänst kombinerad med ett ansvar även som kulturchef. I några av kommunerna finns en förvaltningschef som också fungerar som chef för biblioteket och där den ansvarige bibliotekarien är verksamhetsansvarig, "lagledare" eller 1:e bibliotekarie.

Alla bibliotek samarbetar med olika studieförbund och många poängterar också samarbetet med övriga kommunala förvaltningar, främst skolan och barnomsorgen, men också socialförvaltningen i de kommuner där man ännu bedriver boken kommer. Ett antal sjukhusbibliotek i landet samarbetar runt en databas med patientinformation, PION.

Karlstads universitet satsar på att bygga en fysisk och virtuell mötesplats, en plats där lärprocesserna hos lärare, studenter och forskare kan få stöd och inspiration. Följdriktigt satsade man på biblioteket vid övergången till universitet.

Biblioteket skall vara en integrerad del av både utbildning och forskning och utvecklas till att bli en social och intellektuell mötesplats; inte minst syns det i den nya biblioteksbyggnaden som invigdes 2002, med drygt 1000 studieplatser, varav 250 datorarbetsplatser. Just nu skall biblioteket kunna betraktas om ett hybridbibliotek med såväl traditionellt tryckt material som alltmer elektroniska resurser. Universitetsstyrelsen har också gett biblioteket i uppdrag att utvecklas till ett "learning resource center" (LRC), vilket bland annat innebär att andra yrkesgrupper, såsom tekniker, läromedelsdesigner och pedagoger, kommer in i verksamheten. Till biblioteksorganisationen hör idag universitetets förlag liksom HELP, Institutet för högskolepedagogik och lärprocesser.

Karlstads universitetsbibliotek är direkt underställt rektor. Prorektor är ordförande i biblioteksnämnden, universitetsbibliotekets högsta beslutande organ, och biblioteket leds av en biblioteksdirektör.

Statistik för åren 1998-2002⁷ för länets samtliga bibliotek visar att det under dessa år varit personalnedskärningar i nästan alla kommuner. Det finns en tendens att kostnaderna för biblioteksverksamheten har ökat i samtliga kommuner (kostnad/invånare), vilket bl a visar att personalminskningar inte med automatik ger lägre kostnader. Höga lokalhyror samt det

---

⁷ Kulturen i siffror, Statens Kulturråd 1999 - 2003

faktum att många kommuner minskar antalet invånare gör att kostnaden/invånare för biblioteksverksamhet ökar. Precis som angivits i *Nulägesrapporterna* minskar mediaanslaget/invånare i samtliga kommuner vilket får som konsekvens att det breda urvalet av litteratur som förut varit signifikativt för kommunala bibliotek utarmas och att bibliotekens bestånd av och satsning på andra (nya) medier kan komma att minska.

Kulturrådets samlade statistik säger alltså inget om exempelvis antalet besökare på biblioteket, antalet användare av datorer, antalet utskrivna kopior, antalet sökningar i databaser, användandet av elektroniska referensdatabaser eller antalet besvarade frågor. Om biblioteken blir bättre på att mäta sina tjänster och redovisa dessa siffror i olika sammanhang kan man också visa på att biblioteket och dess många olika typer av tjänster har många användare.

De ekonomiska neddragningarna på kommunernas bibliotek åren 1998-2003 är inte slående stora i den statistik som här hänvisas till. Vi vet att många neddragningar drabbat biblioteken 2004 och att många kommuner aviserat än större åtstramningar inför år 2005.

Sammanfattning

I dagsläget brottas många kommunbibliotek med minskade anslag vilket bl a resulterat i personalnedskärningar. Nya medier konkurrerar med den traditionella boken och bibliotekens vilja att erbjuda dessa medier medför att prioriteringar måste göras i medieinköpet.

Biblioteken vill och har satsat mycket på teknikutveckling, vilket medfört stora fördelar för såväl personal som låntagare. Alla bibliotek är positiva till den tekniska utvecklingen och är medvetna om att den medför en hög servicenivå för biblioteksanvändarna. Nya låntagaregrupper kan nås via utlån av nya medier, t ex CD-musik som når många ungdomar och e-böcker som lånas av många män mellan 25-40 år. Den tekniska utvecklingen har också gynnat många av bibliotekens viktiga målgrupper som invandrare och funktionshindrade. Med krympande budget finns dock känslan av att kostnaderna för tekniken tar för stor del av en ansträngd budget. Det är viktigt att biblioteken lyckas skapa förståelse för sina behov av avancerad och väl utvecklad teknik hos IT-avdelningar och beslutsfattare och att resurser tilldelas för denna tekniska utveckling.

Den kommunala omstruktureringen i form av färre förvaltningar och nämnder har medfört att de traditionella kultur nämnderna/förvaltningar i stort sett inte längre existerar. Bibliotekens placering i kommunerna kan se väldigt olika ut och en viss skepsis kan utläsas hos bibliotek som har införlivats med utbildningsförvaltningar.

Utlåningsstatistiken följer den nationella trenden med färre utlån/invånare. Samtidigt vittnar alla bibliotek om ökat antal besökare, framförallt datoranvändare och där har också biblioteket lyckats nå stora grupper med bl a ungdomar och invandrare. Vid forskningsbiblioteken ökar däremot utlånen, såväl traditionella lån som nedladdade dokument. Ökningen har under den senaste 10-årsperioden varit dramatisk och visar inte några tecken på att avmattas, enligt Forskningsbiblioteksstatistik 2003. Karlstads ub:s 250 datorarbetsplatser är så gott som dagligen fullbokade och merparten av de drygt 1000 studieplatserna används.

Sjukhusbiblioteken i länet har genomgått en stor strukturomvandling och minskat antalet från fem till tre. Trots Landstingets dåliga ekonomiska situation känner sjukhusbiblioteken att man funnit en plats i organisationen.

Bibliotekskatalogernas tillgänglighet via Internet är väl utbyggd i länet. Samtliga kataloger är sökbara och även möjligheter till omlån, reservationer och e-post är möjligt. Bibliotekens hemsidor ser väldigt olika ut och långt ifrån alla har satsat resurser på att göra hemsidorna informationsnyttiga och lättnavigerade. De flesta av universitetsbibliotekets databaser och övriga elektroniska resurser är tillgängliga för studenterna hemifrån

4. Omvärldsanalys

Hur ser bibliotekets omvärld ut? Vad är det som påverkar bibliotekets utveckling? Vilka förändringar i samhället kan vi se? Hur kommer dessa förändringar att påverka det framtida biblioteket? Är det en kortvarig trend eller är det en förändring som får långsiktiga konsekvenser?

Med utgångspunkt från dessa frågor gjorde gruppen en inventering av de förändringar i samhället som kan komma att påverka bibliotekens framtid.

Gruppens gemensamma brain-storming resulterade i följande trender:

- Dygnet runt
- Göra allt själv
- Ökad invandring
- Upplevelseindustrin
- Centralisering/rationalisering
- Särintressen styr (lokala/personliga intressen)
- Teknikutveckling
- Snabbare cykler – allt går fortare
- Mindre ekonomiska resurser
- Segregering/elitism
- Demografiska förändringar
- Betaltjänster i samhället ökar
- Arbetspendling
- Livsstil
- Mediebevakning

Vi bestämde oss för att koncentrera oss på 4 trender, och kallar dessa för omvärldsfaktorer.

- a. Demografiska förändringar
- b. Teknisk utveckling
- c. Ekonomiska faktorer
- d. Upplevelseindustrin

I dessa omvärldsfaktorer kan man lägga in flera av trenderna så att vår spaning kom att omfatta i stort sett alla trender på vår lista.

Omvärldsfaktorer

a. Demografiska förändringar

Enligt uträkningar från SCB kommer Värmlands befolkning att stadigt minska fram till år 2030. Landstingsförbundets prognos från år 2000 visar en befolkningsminskning i länet på ca 25%. I glesbygdskommuner kommer den äldre delen av befolkningen att öka och skattekraften i kommunerna minska. Redan nu minskar den arbetsföra delen av befolkningen men den största ökningen av antalet ålderspensionärer kommer runt år 2010. Inom den närmaste 10-årsperioden går många i pension men kommer inte att vara i behov av sjukvård

och omvårdnad. Om 15-20 år är befolkningen på landsbygden äldre och mycket av kommunens ekonomiska åtaganden kommer att gå till sjukvård och omsorg medan kostnaderna för skola och barnomsorg inte ökar eftersom andelen barn i kommunerna sjunker. Enligt vissa beräkningar kommer behovet av arbetskraft inom vård, skola och omsorg att bli så stort i vissa kommuner att hela den arbetsföra befolkningen behövs i den sektorn.

Andelen unga, åldern 0-19 år kommer att minska med mellan 35 och 45 %, samtidigt som andelen vuxna i arbetsför ålder minskar med mellan 30 och 40 %. Siffror för Värmland 2002 visar att födelsenettet var -960 och att andelen barn 0-15 år sjunker och är lägre än riksgenomsnittet. Lägst antal barn finns i Filipstad, Munkfors och Hagfors. Hammarö har högst antal barn, något över riksgenomsnittet och även Kil och Forshaga har hög andel barn.

Den åldersgrupp som flyttar mest är 20-24-åringar, dessa väljer att flytta till storstadsregioner, ofta för att flytta till en studieort. Eftersom det under 2000-talets början är de små barnkullarna från tidigt 80-tal som är i flyttningsåldern har inte nettoflyttningen påverkats så mycket. Under den närmaste 10-årsperioden når de stora barnkullarna från babyboomen, födda 1985 -1991, 20-25 årsåldern och då kommer givetvis nettoflyttningen att påverkas mer, förutsatt att utflyttningen till studieorter fortsätter. Var flyttar dessa ungdomar efter studietiden? Undersökningar idag visar att många väljer bostadsort av sociala skäl, man väljer livskvalitet istället för arbete. Många kan komma att välja bosättningsort efter ett socialt sammanhang, där man har släkt och vänner och kanske man väljer att flytta tillbaka till hemorten för en social trygghet. Kommer de värmländska småkommunerna att vara attraktiva för unga människor som vill bilda familj? Vad har man att erbjuda?

Vissa teorier menar att kommunerna måste släppa tanken på att växa och bli fler invånare, alla kommuner kommer inte att kunna locka nya invånare. Kommunen måste ge upp den tanken och istället se till att man gör det bästa för dem som bor kvar och ge så bra service att invånarna inte väljer att flytta.

Arbetspendlingen kommer att öka, arbetstagarna kan tänka sig att pendla längre sträckor. Arbetsregionerna i landet förstoras och blir färre vilket är en situation som gynnar framförallt män eftersom kvinnor pendlar mindre ofta. Karlstad som huvudort kommer att locka till sig många arbetspendlande.

Diskussioner om arbetskraftsinvandringens betydelse för västvärldens möjligheter att klara underskottet av arbetskraft förs på många håll. Sverige konkurrerar med andra västländer där arbetsvillkor, socialt mönster och klimat(?) kan vara till nackdel för Sverige. Invandrargrupper väljer gärna idag att bo i samhällen/kommuner där en social gemenskap och ett socialt nätverk finns, främst i större städer där man också ibland kan uppfatta toleransen mot invandrargrupper som större. Detta skulle innebära att småkommuner i Värmland i dagsläget ser ut att ha sämre möjlighet att konkurrera om invandrargrupper och den arbetskraftsreserv som dessa grupper utgör.

Värmland ligger högt över rikssnittet i ohälsotalen liksom i arbetslöshetstalen. Siffrorna för arbetslöshet är lägre än genomsnittet i Västra Värmland. Västra Värmland har en stor fördel av att ligga nära Stor-Oslo. Arbetsmarknaden i Norge ser ut att vara fortsatt gynnsam under den närmaste tioårsperioden.

Utbildningsnivån i länet är låg vilket med stor sannolikhet kommer att innebära att den stora utbildningssatsningen kommer att fortsätta. En stor del av dem som befinner sig i utbildning

kommer att studera hemifrån med uppkoppling mot sin studieort och dess bibliotek. Låg utbildningsnivå i länet gör det svårt att möta efterfrågan av arbetskraft inom den egna kommunen eller den egna regionen.

Konsekvenser för biblioteken i Värmland

En åldrande befolkning i många kommuner ger en besvärlig ekonomisk situation. Skatteintäkterna minskar samtidigt som kostnaderna för vård och omsorg kommer att skjuta i höjden. Statlig styrning av kommunala medel till vård, skola och omsorg ger ett minskat ekonomiskt utrymme för bl a kultur/bibliotek. Biblioteken kan komma att få förändrade uppdrag i och med att åldersstrukturen i kommunen förändras. Satsning på medier för äldre och läshandikappade kan komma att få en viktig roll.

Prioriteringen av barnverksamhet kommer att var fortsatt viktig eftersom biblioteket och samarbetet skola/bibliotek kan vara en inkörsport till barn och ungas läsvanor. Det problembaserade lärandet i skolan uppmanar barn och unga att själva söka information vilket i sin tur kräver att det finns ett bibliotek med ett utbud som motsvarar deras behov av material. Skolbiblioteken har olika förutsättningar för att svara upp till dessa behov och därför är det viktigt att fler bibliotek finns som komplement.

Biblioteken är en viktig faktor för ett levande och kulturellt utvecklat samhälle. Biblioteken har en uppgift att vara kulturella centrum i de små kommunerna och locka unga människor och barnfamiljer att stanna kvar eller välja kommunen som bostadsort. Vi vet att många unga människor idag uppskattar ett bibliotek med modern service och de vet också att efterfråga bibliotekets tjänster.

Ökad arbetspendling från små kommuner till storstäder kommer sannolikt att innebära att många fler pendlar till Karlstad och även utanför länet. Många har långa arbetsdagar och lång restid. Biblioteken måste ta sitt ansvar och förändra sin verksamhet så att fler ges möjlighet att besöka biblioteken på sin fritid. Det är också viktigt att satsa på tillgänglig och framtida teknik för att bibliotekets elektroniska service ska utvecklas, såväl e-kommunikation som e-medier. Biblioteket måste se till att vara en portal för kulturella och litterära upplevelser såväl fysiskt som digitalt. Biblioteken bör se till vara en naturlig mötesplats, med generösa öppettider, programpunkter, samhällsinformation mm för den allt större grupp människor som befinner sig utanför arbetsmarknaden.

Biblioteken måste finnas med som en resurs i den fortsatta utbildningssatsningen i länet. Det lokala biblioteket betyder mycket för de personer som befinner sig i utbildning men som ändå bestämmer sig för att bo kvar på hemorten. Även här är det av stor vikt att biblioteket tillgodogör sig den tekniska utvecklingen för att på så sätt serva alla de som befinner sig i utbildning. En del av dessa är distansstudenter och universitetsbiblioteket strävar efter att ge dessa studenter likvärdigt biblioteksstöd som campusstudenter. Ofta sker detta i samarbete med det lokala kommunbiblioteket.

Under de närmaste 10-15 åren väntas många pensionsavgångar bland de anställda på biblioteken. Konkurrensen om kvalificerad arbetskraft kommer att vara stor och det kan komma att bli svårt att rekrytera utbildad personal. Kommunens som arbetsgivare måste kunna locka nya arbetstagare. För att kunna rekrytera kvalificerade medarbetare till biblioteken måste kommunerna satsa på verksamheten. Ingen vill bli bibliotekschef i en

kommun som hela tiden försämrar och omöjliggör en framtida utveckling av biblioteket som informationsresurs och kulturell och demokratisk mötesplats.

b. Ekonomiska faktorer

Det ekonomiska utrymmet för den offentliga sektorns expansion förändrades väsentligt i samband med 1990-talets omställning till nedskärningar och besparingar.

Den ekonomiska åtstramningen i kommunerna har inte minskat ansvaret för välfärdspolitiken utan tvärtom har åtaganden blivit allt fler. Kommunpolitikernas tidigare roll som reformatorer har ersatts av en förvaltarroll. Den huvudsakliga uppgiften för kommunpolitiker är egentligen att hitta ekonomiska och organisatoriska lösningar på att tillgodose växande behov med allt mindre resurser. Balanskravet innebär också att kommunerna måste anpassa sina kostnader efter utgifterna och i praktiken innebär det att hitta nya besparingar och finna vägar att rationalisera sina olika verksamheter. Men för att på sikt kunna klara av förvaltarrollen kommer kommunerna i allt högre grad koncentrera sina ekonomiska resurser till välfärdens kärnområden.

Höjda skatter är fortfarande ett aktuellt medel för kommunerna. Under 2003 höjdes skatten i 69 kommuner medan den sänktes i tre, under 2004 höjer drygt 50 kommuner skatten medan två sänker. I en rapport från Svenska Kommunförbundet ges också en bild av en mycket svag utveckling av kommunernas ekonomi fram till 2007, något som kan medföra ytterligare skattehöjningar i kommunerna framöver. Det är viktigt att notera att dessa förhållandevis omfattande skattehöjningar och den förutsedda svaga utvecklingen av kommunernas ekonomi de närmaste åren uppstår under en period när den demografiskt betingade efterfrågeökningen är relativt begränsad. Först om ca 10 år kommer den demografiska förändringen att medföra en större ökning av efterfrågan på kommunernas tjänster. Kommuner med lågt befolkningsunderlag får också svårare att behålla den kommunala servicenivån och aktuella prognoser pekar mot en fortsatt koncentration av befolkningen till större arbetsmarknadsregioner.

Den ekonomiska utvecklingen för de värmländska kommunerna följer samma mönster. Det blir snarast sämre förutsättningar i framtiden jämfört med rikssnittet eftersom Värmland har en lägre utbildningsnivå, sämre tillväxtpotentialer och en mer snedfördelad demografisk situation.

Jesper Lindau skriver i en artikel i *Ikoner* (2004:3), med titeln *Befria biblioteken*, att folkbiblioteken bör befrias från kommunerna eftersom dessa inte kommer att ha de ekonomiska möjligheterna att utveckla folkbiblioteken i framtiden. Lindau föreslår att det ska bildas ett nationellt Biblioteksväsende, en sorts public service, där det i styrgruppen skall ingå ”bara proffs, författare, medborgare och demokratikunniga”. Finansieringen av biblioteken bör ske direkt genom riksdagen och detta skulle leda till att biblioteken slipper välja bort sin traditionella verksamhet och istället tvingas välja det som många menar är ”bibliotekets framtid, en plats inom utbildning, utveckling och tillväxtarbete”.

I en artikel i *Kommunaktuellt* (2004:22) redovisas att många ledande kommunpolitiker i landet, med olika politisk färg, tror på en sammanslagning av kommuner inom 10 år. Orsaken till sammanslagningen är ekonomiska, kommunerna måste bli större för att klara sina välfärdsåtaganden. Åsikterna går isär om hur stor en kommun måste vara för att klara sig,

någon föreslår minst 20 000 invånare medan andra hänvisar till den danska modellen med minst 35 000 invånare.

Även i Värmland är debatten om större kommuner aktuell. I mitten av augusti 2004 publicerade kommunalrådet i Munkfors kommun tanken på att hela Värmland skall gå samman till en kommun. Förslaget mottogs med blandade känslor i länet och en fortsatt diskussion är att vänta.

Även produktionen av välfärdstjänster har förändrats i Sverige. Sedan början av 1990-talet har utvecklingen gått mot fler privata aktörer i produktionen av skola, vård och omsorg. En annan förändring är den ökade efterfrågan på valfrihet i konsumtionen av olika välfärdstjänster. Inte minst teknikutvecklingen gör att det finns goda möjligheter att skaffa sig kunskap om olika alternativ. Detta kommer i sin tur medföra en allt större efterfrågan på offentliga tjänster som är mer individuella och anpassade efter den enskildes behov. Den här efterfrågan förstärks ytterligare av att det sannolikt kommer att bli en mycket stor skillnad mellan utvecklingen av privat och offentlig ekonomi. Den privata konsumtionen förväntas öka kraftigt, medan den offentliga blir oförändrad per invånare. Med ökade privatinkomster är förmodligen den enskilde beredd att betala mera för sina egna välfärdstjänster.

Konsekvenser för biblioteken i Värmland

Rent ekonomiskt kommer biblioteken med stor sannolikhet att få minskade kommunala anslag. Biblioteken tillhör inte kärnverksamheten i kommunal verksamhet och det kommer att få genomslag i en fortsatt ansträngd budgetsituation. Kulturrådets enkätundersökning för 2004 visar ex vis att över 40% av biblioteken i Sverige får direkta nedskärningar medan ytterligare ett antal kommuner har oförändrad budget vilket ju i praktiken också är mindre anslag. Antalet kommuner som ansökt om inköpsstöd från Kulturrådet⁸ under 2004 är lägre än tidigare år vilket sannolikt beror på mindre medieanslag till barn/ungdom. Situationen för de värmländska biblioteken ser något splittrat ut med både positiva och negativa signaler enligt den nulägesanalys som bibliotekscheferna i länet gjorde i början av 2004. Det är dock troligt att utvecklingen på sikt kommer att medföra mindre resurser till de flesta kommunbibliotek i länet.

Bibliotekens sedan länge etablerade grundtanke att göra allt för alla, kan man i ekonomiskt svårare situationer tvingas överge och i stället göra fler prioriteringar i verksamheten. Man kan komma att tvingas ta bort hela verksamheter i än större utsträckning, t ex stänga filialer, lägga ner bokbussar, sänka servicen till särskilda grupper.

Mindre kaka från kommunens budget behöver dock inte med automatik medföra sämre bibliotek eller försämrad biblioteksservice. Det finns idag teorier som menar att konkurrens och samverkan, bland annat om ekonomiska resurser, skapar förutsättningar för det goda samhället. Avregleringen av tidigare statliga verksamheter är ett exempel, utvecklingen av EU:s inre marknad en annan.

Knappa resurser kan vara motorn och en grundläggande förutsättning för konkurrens och samverkan. Det är alltså bristen på resurser som paradoxalt nog kan ge användaren en bättre

---

⁸ Kommuner kan ansöka om ett ekonomiskt stöd för inköp av barn- och ungdomslitteratur hos Kulturrådet, ett krav är dock att kommunens mediaanslag inte minskat under det senaste året.

produkt. Biblioteken kan genom ett försämrat ekonomiskt läge tvingas hitta nya och okonventionella lösningar.

Samverkan är ju ett nyckelord redan idag, men det kommer att ske på ett mycket mer genomgripande sätt. En förändrad konsumtion av välfärdstjänster, dit biblioteksverksamhet måste räknas in, kommer också att förändra både ekonomi och verksamhet för bibliotek. Biblioteken måste hitta nya, och kanske tillfälliga, samarbetspartner. Det kommer att bli viktigt att hitta alternativa finansieringsmetoder, olika typer av projektpengar, såväl regionala som statliga stöd eller stöd från EU. Redan idag finns exempel på samverkan mellan två kommuner om tjänster, t ex bibliotekschefstjänst i Valdemarsvik/Åtvidaberg.

Kommer en kommunsammanslagning att bli verklighet inom en tioårsperiod? En kommunsammanslagning innebär i så fall att kommunbiblioteken i länet blir färre och att enheterna blir större. Samverkan mellan olika bibliotek kommer då att bli än viktigare eftersom servicen på vissa orter kan komma att minskas. Lena Skoglund, regionbibliotekarie i Västra Götalandsregionen, har diskuterat möjligheten att stjärnmärka biblioteken. Stjärnmärkningen skulle påminna om den kvalitetsmärkning som finns på exempelvis campingplatser eller hotell, där 1 stjärna står för ett bibliotek med den enklaste servicen medan ett 5 stjärnigt bibliotek motsvarar ett bibliotek med full service i alla delar.

c. Teknisk utveckling

Teknikutvecklingen de senaste 10 åren har varit oerhört positivt för biblioteken och de svenska biblioteken har hög IT-standard. En helt ny informationsvärld håller på att byggas upp med snabb kommunikation och gemensamma gränssnitt för lokala applikationer och Internet. Det är en förfining och utveckling av den befintliga tekniken som pågår, och den utvecklingen gör det möjligt för biblioteken att göra sig synliga och tillgängliga för användarna. Användaren är i centrum och bibliotekens traditionella roll som vårdare av samlingar har förändrats till att bli den som vägleder och lotsar låntagaren vidare i informationsflödet.

De allra flesta bibliotek har idag portaler varifrån man lotsar användaren vidare. Bibliotekens kataloger har Internetlänkning med direktkontakt till andra webbsidor i samma ämne eller andra bibliotekskataloger. Arbete pågår för att bygga en nationell biblioteksportal där man genom gemensam upphandling kan erbjuda licensdatabaser. Medlemsbiblioteken kommer att få köpa in sig i denna portal och på så sätt ge låntagare access till att göra en samtidig sökning i många olika databaser oavsett om de finns lokalt eller på Internet, om de är fria eller avgiftsbelagda samt med vidarelänkning från referenser till fulltexter.

Flera projekt pågår i landet kring gemensam upphandling för tillgång till fulltext av böcker och tidskrifter, för folk- och skolbiblioteken t ex KULDA. Digitala frågetjänster från högskolebiblioteken (Jourhavande bibliotekarie) och folkbiblioteken (Fråga biblioteket) byggs samman som gör att användaren kan förflytta sig mellan de olika systemen och utbyta information i realtid. Högskolebiblioteken samarbetar i konsortier, med stöd av BIBSAM, vid bl. a. upphandlingar av tidskrifter

Självtjänst ökar och speciella mikrochip med RFID-teknik (radiofrekvens-identifikation) som hjälp vid reservationsutlämning, självutlåning och återlämning provas f n på några få bibliotek i världen (Holland, Singapore, Moss i Norge och Silkeborg i Danmark). Med chipmärkta medier behöver låntagaren endast någon form av ID (inte nödvändigtvis lånekort)

för att själv hantera in/utlån. Arbete pågår för att hitta enkla alternativa sätt att identifiera sig på biblioteket, med personnummer, körkort och fingeravtryck.

Att hitta till rätt hylla i biblioteket är inte alltid lätt och på flera bibliotek i landet finns digitala orienteringskartor kopplade till katalogen. När rätt bok är funnen i katalogen anger den digitala kartan med ett blinkande ljus var i biblioteket boken finns.

Nedladdning till egna datorn av musik (Lunds stadsbibliotek) och böcker är möjligt idag. I framtiden kommer nedladdning av film att vara möjligt och talböcker kommer med denna teknik att lättare nå ut till synskadade.

Med hjälp av ny teknik kommer det mobila biblioteket att bli verklighet. Redan idag finns mobila biblioteksstationer där en tjänst motsvarande *Fråga biblioteket* finns tillgänglig. Dessa mobila biblioteksstationer kan placeras på publika platser där många människor samlas, t ex köpcentrum. Helsingfors stadsbibliotek har tagit fram en *Information Gas Station, Infomack*, där medborgarna kan ställa frågor via en elektronisk tjänst.

I Singapore, som är ett tekniskt välutvecklat land, har man startat *do-it-yourself-library*, alltså ett bibliotek med helt utvecklad gör-det-själv-service. Automater för utlån-återlämning, betalautomater för eventuella skulder och frågeautomater med telefon- eller elektronisk kommunikation med en bibliotekarie. Tekniken finns alltså – det gäller att hitta pengar till utveckling och investering och det gäller att våga släppa in tekniken.

Konsekvenser för biblioteken i Värmland

Det är svårt att tänka sig att det inom en 10-årsperiod kommer att dyka upp något så stort genombrott liknande Internet. Framtiden kommer att innebära ett ökat utbud av befintlig teknik och bibliotekets roll kommer att förändras från vårdandet av samlingar till att tolka informationsinnehåll. E-medierna innebär på sikt att bibliotekets omkostnader för medierna kan komma att minska, alltså kostnaderna för iordningställande, inlån, utlån, sättas tillbaka på hyllan och kravhantering kommer att minska. Insatser kommer istället att göras för att möta kundens krav på biblioteket som kunskapsorganisation med tyngdpunkt på att utvärdera, kvalitetssäkra och förädla information och kunskap.

Kostnaderna för den tekniska utvecklingen tenderar att ta en stor del av en ansträngd budget och därför kommer biblioteken att välja att samverka. Tekniken är gränsöverskridande och därför väljer biblioteken att samverka kring tekniska lösningar som servrar, programvaror, licenser och applikationer. Denna samverkan förutsätter att ekonomiska resurser avsätts. Det är också viktigt att infrastrukturen liksom förutsättningar för gemensam kommunikation i länet utvecklas. För att biblioteken ska kunna ta del av tekniska utvecklingen måste också kunnig personal finnas att tillgå. Den tekniska kompetensen kan inte finnas på alla bibliotek så även personellt kan en samverkan vara en stor tillgång för att fortsätta en gynnsam och framgångsrik utveckling.

Biblioteksanvändaren kommer än mer i centrum. För besökarna blir det med hjälp av trådlös Internetuppkoppling/anslutning lätt att ta med egen dator och tanka över sådan information man inte har råd att abonnera på, som man behöver för sina studier eller för nöje och avkoppling.

Tillgången och utbudet på invandrarspråk på Internet kommer att öka och gör att invandrargrupper söker sig än mer till biblioteket för att nå information på sitt hemspråk. Satsningar på tekniska lösningar så att funktionshindrade lättare kan ta del av informationsutbudet kommer att utvecklas.

Det livslånga lärandet som innebär kontinuerlig kompetensutveckling för en stor allmänhet gör att bibliotekets tjänster också i framtiden kommer att ha hög efterfrågan. Som låntagare vill du inte veta vem som äger informationen, du vill veta att du får den och samarbete mellan olika typer av bibliotek kommer att öka. Biblioteksanvändarna kommer inte att behöva gå via sitt lokala bibliotek för att fjärlåna litteratur utan kan låna direkt via bibliotekens hemsidor. Biblioteken utvecklas till att förutom att vara boksamlingar, mötesplatser och studiebibliotek också vara institutioner med allt större utbud av nätbaserade tjänster.

Bibliotekspersonalen måste hela tiden kompetensutvecklas för att kunna ta del av den fortsatta utvecklingen. Även om inte alla bibliotek, små och stora, kan ge samma service är det viktigt att personalen vet var man vänder sig och känner till den utveckling som sker när det gäller t ex betaldatabaser, licensavtal osv.

d. Upplevelseindustrin

Redan hösten 1999 initierade KK-stiftelsen ett arbete kring begreppet upplevelseindustrin vilket resulterade i förstudien "Blandade upplevelser". Definitionen av begreppet är enligt KK-stiftelsen de områden som producerar och/eller levererar upplevelser. De 13 områden som ingår är arkitektur, design, film/foto, litteratur, konst, marknadskommunikation, media, mode, musik, måltid, scenkonst, turism/besöksnäring, upplevelsebaserat lärande. För att ytterligare förklara begreppet väljer man att beskriva det som en berikande upplevelse – kunden får något mer än bara produkten. Jämför t ex det alltmer populära sättet att lansera kokböckerna på under Bok & Biblioteksmässan med både kocken och maten på plats.

Upplevelseindustrin omsätter idag 9 % av Sveriges BNP, ca 200 miljarder, och ökar kraftigt. Upplevelsenäringsen sysselsätter tre gånger så många som sjukvården och närmar sig verkstadsindustrins 377 000 anställda. Detta betyder att den är en mycket viktig ekonomisk faktor med stor påverkan på näringsliv och samhälle. Kulturen svarar för 2,4 % av Sveriges BNP, vilket är detsamma som 55 miljarder. Upplevelseindustrin hämtar sin grundläggande energi från de ursprungliga kreatörerna, alltså skapande konstnärer. Flera tyckare menar att det är under sitt nya namn som kulturen kan växa ännu mer och att aktörer inom den traditionella kulturen måste bli bättre på att visa på samhällsnyttan med kulturen. Upplevelseindustrin verkar på en global marknad och då är det viktigt för Sverige att aktivt delta för att hålla kvar arbetstillfällena lokalt.

Att det finns en grogrund för upplevelseindustrin menar flera beror på att vi tagit ett steg upp på Maslows behovstrappa. Vi har tillgodosett de grundläggande fysiska behoven och är redo att unna oss något onyttigt. Nya generationer minns inte tiden då det inte var självklart att äta sig mätt varje dag.

Ett problem i sammanhanget är att det saknas specifik framtidsforskning inom området, men det framtidsforskare är överens om är att upplevelsen är drivkraften i hur folk väljer. Kunden vill informeras, roas, fångas och attraheras. Kunder är medvetna och vill ha valuta för pengarna, både egna och dem de bidragit med genom att betala skatt.

Tobias Nielsen skriver i sin bok *Om upplevelseindustrin* att det är en samhällsutveckling vi inte kan stoppa. Vi behöver debattera hur vi vill att den ska se ut och hur vi vill leda den in i framtiden. Han menar också att kulturen mer än andra sektorer påverkas av denna samhällsutveckling. Det viktiga är att se kopplingen mellan upplevelseindustrins ekonomiska värde och dess egenvärde som båda leder till välfärd.

Att kommuner redan idag, och därmed också biblioteken, är medvetna om denna faktor är tydligt. Det avspeglar sig bl a i att det just nu i Karlstad pågår en organisationsöversyn där utredaren föreslår en sammanslagning av Kultur- och fritidsförvaltningarna till en ny Upplevelseförvaltning. I de flesta tillväxtprogrammen för svenska regioner och län får upplevelseindustrin ett eget kapitel. I Dalarnas län erbjuder Entréprentörskolan en tvåårig kvalificerad yrkesutbildning inom upplevelseindustrin. Botkyrka kommun satsar medvetet på områden som tillhör upplevelseindustrin och räknar med att det kommer att få positiva effekter på den kommunala ekonomin och stärka bilden av kommunen som en framtidskommun – en bra kommun att bo och arbeta i. I Stockholms stadsbiblioteks biblioteksplan tar man upp begreppet upplevelseindustrin och menar att biblioteken har stor konkurrens från allt som ryms inom det området. Deras slutsats för bibliotekens del är de måste bli mer interaktiva, som upplevelseindustrin är, och att ”de ska synliggöra den goda boken och upplevelsen i läsningen”.

Det finns idag ca 1025 olika utbildningslinjer riktat mot upplevelser t ex erbjuder Luleås tekniska universitet ett magisterprogram som heter Upplevelseproduktion. Listan över aktörer som på olika sätt arbetar med frågan hur vi ska förhålla oss till upplevelseindustrin kan göras ännu längre!

Folkbibliotekens roll

Det finns idag ingen gemensam bild att presentera utifrån den samlade biblioteksvärldens syn på upplevelseindustrins ur bibliotekens perspektiv. För bibliotekens del finns dock flera beröringspunkter till det som ryms inom upplevelseindustrin, särskilt de områden som litteratur, film, konst, musik, scenkonst och lärande (om än kanske inte upplevelsebaserat). På vilket sätt kan denna faktor komma att påverka biblioteken? Är vi påverkade redan nu? Och vilken linje eller strategi ska eller vill eller bör vi hålla? Och hur kan detta sedan yttra sig i biblioteksverksamheten? Upplevelse förknippas ofta med lust – vad gör biblioteken för att skapa lust? Vad bör vi göra idag och vad kan vi vänta med?

KB-utredningen förordar en samordning när det gäller informationsförsörjningen vilket kan medföra att det blir en central uppgift som enbart kommer att ligga på de större biblioteken. Kulturrådets omvärldsanalys *Om världen, 2003*, poängterar å andra sidan bibliotekens roll som mötesplats. De två uppgifterna är grundläggande för vad som varit, och är, bibliotekens huvuduppgift. Vi har i våra efterspaningar saknat debatten kring upplevelseindustrin och vad detta kan komma att medföra för biblioteken. Vi efterlyser därför en debatt kring dessa utredningar sammanknippade med upplevelseindustrin. Hur går resonemanget i biblioteksvärlden? Är upplevelseindustrin enbart ett annat namn för samma sak som kultur?

Konsekvenser för biblioteken i Värmland

I upplevelseindustrins anda blir det viktigt med kreativitet och lust i kombination med kunskap och då behövs fler yrkesgrupper med andra kunskaper och kompetenser på biblioteken. Kulturrådet betonar kreativiteten i samband med att kulturen nämns som en viktig

faktor för samhällsutvecklingen i sin omvärldsanalys. För biblioteken räcker det inte längre med det klassiska uppdraget som kreativt centrum för medborgarskapet, utan nu skall kreativiteten också omsättas till nytta. Vi skall vara en del av samhällsbygget och alstra tillväxt.

Utbudet i upplevelseindustrin riktar sig ofta till barn och unga. Den målgruppen är också viktig för biblioteken vilket innebär att biblioteken måste skaffa sig kunskap om barns och ungas förändrade livsstil. Kunskapen och insikten kommer att ge biblioteken förutsättningar att skapa en kreativ miljö för unga människors behov.

Det kommer att behövas fler scener och mötesplatser för det viktiga skapandet i upplevelsesamhället. Bibliotekens roll blir i allt större utsträckning att vara koordinatör av upplevelser och att tillhandahålla plats för kreativa möten på biblioteken. Det finns en farhåga att kommunernas satsningar på tillfälliga evenemang blir allt viktigare medan bibliotekens basverksamhet blir mindre viktig och att det i den krympande kommunala ekonomin inte kommer att finnas medel till både och. Biblioteken behöver inventera möjligheterna med de delar inom upplevelseindustrins område som berör kultursektorn och dra fördelar av det nya intresse för kulturella upplevelser som detta skapar. Det är ett lysande tillfälle för biblioteken att lyfta fram, visa och utveckla sin verksamhet.

Idag, när fler har råd att själva köpa det de har lust att läsa, och det också säljs fler böcker än någonsin, förändras bibliotekens roll som medieförsörjare. Den rollen är fortfarande mycket viktig, men fokus flyttas över från boken till andra medier som fortfarande är dyrare i inköp för privatpersoner.

Bibliotekens utbud får större konkurrens bland allt som upplevelsesamhället har att erbjuda. Det räcker inte längre att enbart erbjuda bra produkter utan att samtidigt leverera en upplevelse, en känsla av att det man som kund valt tillför något extra. Genom kontakt med brukarna t ex i fokus- och referensgrupper samt enkätundersökningar ger man dem delaktighet och upplevelsen av att vara del av en utveckling. På så sätt stärker biblioteken sin ställning som en modern institution där verksamheten präglas av kvalitet och kontinuitet. Producenter och distributörer av t ex litteratur och lärande inser värdet av biblioteken som kanal för att föra ut sina produkter och väljer därför att samverka såväl ekonomiskt som upplevelsemässigt.

5. Slutsatser

Biblioteksutredningarna *KB-ett nav i kunskapssamhället* (SOU 2003:129) och departementspromemorian *Om biblioteksverksamheterna* (Ds 2003:66) lades fram under våren 2004. De båda utredningarna kommer med all sannolikhet att få stor betydelse för den framtida biblioteksutvecklingen i Sverige. Remissutlåtandena kring de båda utredningar föreligger just nu och ännu har inga beslut fattats angående de förslag som utredarna lägger fram. Stor oenighet finns bland de yttranden som inkommit om bl a KB:s roll som nationell biblioteksmyndighet, såväl från folkbibliotek som universitets/högskolebibliotek. Om de båda utredningarna kommer att leda till ändring av den befintliga bibliotekslagen och om KB åläggs ett ansvar som nationell biblioteksmyndighet kommer naturligtvis mycket av svensk bibliotekspolitik att förändras under den närmaste 10-årsperioden. Vi har i vår analys endast med stor försiktighet närmat oss frågan. KB-utredningen skiljer mellan studerande (dvs grundskola/gymnasie/vuxenutbildning/folkbildning) och studenter (högskola) och dessa gruppers olika informationsbehov. Vi konstaterar att utvecklingen kan komma att medföra att folkbiblioteken inte längre kommer att ha något ansvar för informationsförsörjningen för studerande. Det ansvaret kommer att åligga ett virtuellt nätbibliotek, där folkbibliotekens roll blir oklar, kanske enbart som förmedlare av redan beställt material. Folkbibliotekens roll blir återigen att vara en kulturell samlingspunkt i kommunen. Högskolebiblioteken kommer som tidigare att ha ansvaret för informationsförsörjningen för studenter.

Befolkningen i Värmland blir allt äldre och det får negativa konsekvenser för kommunernas ekonomi. Det kommer att bli nödvändigt att prioritera välfärdstjänster som rör vård och omsorg. Biblioteken, liksom kultur- och fritidsverksamhet kommer att drabbas av ytterligare åtstramningar och neddragningar. För bibliotekens del kan det, vilket tidigare erfarenheter visar, betyda att tjänster inte kommer att återbesättas, medieanslag inte att uppräknas och nya verksamheter inte att startas. Biblioteken måste finna andra finansiärer och vara aktiva i sökandet av projektpengar för att utveckla verksamheten. Samverkan med såväl offentliga institutioner som privata företag eller privatpersoner kommer att bli nödvändig.

Prioriteringen av barn och unga på biblioteken kommer att fortsätta. Biblioteket kommer, i samarbete med skolan, att vara en drivkraft för att få unga människor att läsa, att finna information och att i upplevelseindustrins anda skaffa sig nya erfarenheter och utveckla sin livsstil.

Biblioteket kan samverka med andra institutioner kring t ex folkhälsoproblemen som kommer att vara en stor fråga för många kommuner. Ökade ohälsotal och ökad arbetslöshet i många kommuner gör folkhälsan till en viktig fråga och här kan biblioteken samverka och på så vis finansiera verksamhet för grupper som befinner sig utanför den vanliga arbetsmarknaden.

Samverkan runt tekniska lösningar är en förutsättning för att ha möjlighet att utveckla det framtida biblioteket. Teknikens stora fördel är att den gynnar samarbete, delfinansieringar och samverkan i stort. Det kan också bli nödvändigt med samverkan kring olika tjänster, t ex tekniskt kunniga personer men även andra personalkategorier som är viktiga för ett framtida bibliotek. Svårigheter att rekrytera kompetent personal kan komma att innebära att biblioteken/kommunerna också samverkar runt vissa tjänster på biblioteken. Även om inte kommunsammanslagningar blir aktuellt så kommer kommunala tjänster att sammanslås.

Upphandlingar av betaltjänster och licensdatabaser görs redan idag genom olika konsortier och det samarbetet kommer även fortsättningsvis att spela en stor roll.

Bibliotekets informationstjänst måste inte vara låst till det fysiska biblioteket, den nya tekniken gör det möjligt att digitala frågetjänster finns utplacerade på platser där många människor finns. Biblioteket som demokratisk mötesplats, såväl virtuell som fysisk kommer att vara fortsatt viktig. Krav kommer att ställas på att biblioteket kan fortsätta att kombinera sina två huvuduppgifter – kulturell och demokratisk mötesplats och informationsförmedlare.

Utbildningsatsningen i länet kommer att fortsätta. Bibliotekets viktiga roll som informationsförmedlare kommer att förstärkas och vikten av att vägleda och lotsa brukaren i informationsutbudet kommer att bli en allt viktigare roll för bibliotekarien. Förädlad och bearbetad information kommer att efterfrågas alltmer, informationsflödet ökar och behovet av snabb och adekvat information kommer att öka. Den ökade efterfrågan av kvalificerade vägledning kräver ett förändrat tjänsteutbud och fortlöpande kompetensutveckling av bibliotekens personal blir fortsatt viktig.

Universitetsbiblioteket är en del av universitet och påverkas givetvis av den ekonomiska utvecklingen vid universitet och högskolor. I dagsläget, augusti 2004, visar prognoserna för de flesta av landets högskolor på underskott. Man drar ner på tjänster och minskar intagningen till utbildningar och kurser. På sikt kan detta naturligtvis påverka även biblioteket.

Befolkningens förändrade livsstil med ökad arbetsbelastning, ökad arbetspendling, internationella influenser, större kunskap om omvärlden ställer andra krav på offentliga institutioner. Stor del av befolkningen kräver mer gör-det-självtjänster där bibliotekets satsning på elektronisk kommunikation och e-medier kan utvecklas mer. Upplevelseindustrin är en viktig faktor och biblioteket måste ta till sig erfarenheter från den branschen för att nå målgrupper som ställer nya och förändrade krav på kulturupplevelser. Man kan göra en jämförelse mellan det traditionella badhuset och ett modernt äventyrsbad, där det senare lockar många besökare, en del med lång resväg. Biblioteket kan inte välja att stå utanför satsningen på upplevelsekultur utan måste dra fördelar av detta ökade intresse för kultur. Biblioteket kan utnyttjas som mötesplats, vara koordinatör för kulturupplevelser, visa kulturens källor, sprida information och ge möjlighet till fördjupning. Självklart ska biblioteket satsa på egenproducerade kulturupplevelser och då ta hjälp av andra personalkategorier som har kunskap i respektive bransch.

Sveriges befolkning läser mycket och köper alltmer sin egen litteratur. Pocketutgivningen är stor och pocketböckerna är billiga, dessutom finns många titlar lättillgängligt på bensinstationer, kiosker och stormarknader. Många konkurrerar om läsarna – det är **inne att läsa**. Bibliotekens roll som förmedlare måste även fortsättningsvis ge medborgarna möjlighet att ta del av ett brett medieutbud. Den fortsatta tekniska utvecklingen möjliggör enkla lösningar för medborgarna att, även på distans, ta del av bibliotekens väl sammansatta utbud.

Biblioteken får mycket högt betyg i undersökningar som görs för att mäta hur nöjda kommuninnevånarna är med den kommunala servicen. I detta betyg ligger ett stort förtroendekapital och det är därför mycket viktigt att biblioteken fortsätter att utveckla samarbetet med varandra och dessutom hittar nya samverkansformer med andra organisationer för att bibehålla den höga servicenivå som finns idag.

6. Bibliotek Värmland 2015

”Victor, 33, 25 augusti 2015

Man märker att augusti är här. Nu är det dimma på morgonen men ändå vet man att solen skingrar dimman ju mer morgonen gryr. Ljuset finns där bakom. En sån här morgon påminner mig om min favoritstrof som Harry Martinson skrivit:

Böj dig och se. Det finns stjärnor i källan.

Det måste vara fem år sedan den där minnesvärda kvällen på biblioteket i Hagfors när min kusin Mikael vann Poetry Slam tävlingen. Kvällen avslutades med att publiken fick läsa sina favoritdikter och den här strofen fastnade i mitt huvud. Den uttrycker något som blivit en ledstjärna för mig – lösningen finns där du minst anar det...

Mobilen ringer och jag är åter i verkligheten. Sara meddelar att morgonens första möte är inställt. Så bra, då hinner jag förbereda nästa möte. Det är spännande nu, med det här projektet, för nu är vi igång, **Värmland - en kommun**. Det har pågått diskussioner i flera år. Den ekonomiska verkligheten och viljan att pröva något nytt drev utvecklingen hit. Slutligen insåg alla parter att vi måste testa.

Den stora knäckfrågan, som hamnade på mitt bord, var: *Hur löser man medborgarinflytandet?* Enkäterna visade ju enhälligt att alla kände stor oro inför hur man gör sin röst hörd i en sån stor kommun. Visst ställde vi oss alla den frågan men lösningen låg närmare än vi kunde ana. I flera av enkäterna nämndes biblioteken som mötesplatser för oss i Värmland, både medborgare och beslutsfattare. Det finns alldeles tydligt ett stort förtroende för biblioteken, där kan alla mötas. När jag kontaktade biblioteken var de snabbt med på noterna och det visade sig att de dessutom sedan länge har ett väl fungerande nätverk. Inom en månad var det första mötet bokad.

Det är märkligt att jag inte själv kom på tanken med biblioteket eftersom jag använder det ofta. Men jag har upptäckt att det är mycket som jag inte vet om bibliotekets tjänster. Lustigt, när jag sitter här och tänker på biblioteket så får jag meddelande i mobilen att EU-dokumentet som jag sökt efter finns att få tag i. Toppen – ska jag tanka hem det i mobilen eller hinner jag gå in och hämta det på biblioteket? Om jag går in hinner jag ta ett snack med Ola om träffen med politikerna på biblan nästa torsdag. Angenäma bekymmer, jag kanske hinner dricka en kopp med Ola innan jag hastar vidare. Blotta tanken på kaffe gör att jag trampar lite extra på gasen.

På kafétorget finns några platser kvar, jag får min efterlängtdade kopp kaffe och Ola och jag utbyter tankar runt projektarbete. Vi enas om att projekt måste genomsyras av en grundtanke. Båda tycker vi att nyckelorden i samverkansprojekt är *enkelhet, tillit och samsyn*. Ola berättar om deras senaste projekt där man valt att stjärnmärka biblioteken. Precis som hotellen då, undrar jag? Visst, så har man har tänkt, olika servicenivå markeras av antalet stjärnor. Det låter som en vettig vägledning, tycker jag. Men, precis som Ola påpekar har ju ändå alla i Värmland tillgång till all service genom det väl inarbetade samarbetet. Stjärnmärkningen säger ju bara en del om det fysiska biblioteket, mycket av servicen sköts ju virtuellt – häftig utveckling tycker jag!

Kommer plötsligt ihåg att Kristin vill att jag ska ta med några konstböcker inför vernissagen till helgen, hon vill läsa om konstnären som ställer ut. Hittar böckerna snabbt i katalogen med kartan, en bra lösning för mig som aldrig förstått hur biblioteket ställer sina böcker! Träffar sen Marie som bevakar mitt informationsbehov. Kontoret abonnerar på den tjänsten, och jag får hjälp med både vägledning och material. Marie är strålande glad idag för nu är info-mackarna igång. Infomackarna är resultatet av det intensiva samarbetet mellan våra olika bibliotekstyper i Värmland, tänk att kunna ställa vilken fråga som helst och få svar på direkten – suveränt. Infomackarna finns på flera ställen där det är mycket folk i rörelse, på köpcentrat i Arvika och på den stora nya arenan i Kristinehamn bland annat.

Det händer mycket på biblioteket idag – jag hamnar plötsligt mitt ibland ett gäng tonåringar som möter en ”livs levande” Selma Lagerlöf. Den litterära studion har verkligen blivit populär. På väg ut från biblioteket konstaterar jag att det är intressant det här med utveckling. Idag när man går ut från biblioteket piper det därför att man har lånat böckerna, enkelt och bekvämt med mobiltelefon och chip, säger de som förstår sig på. Jag minns när man gick ut från biblioteket och pipet betydde att man glömt att låna böckerna.

Jag hinner en sväng till kontoret innan nästa möte och lämnar in min delrapport för projektet. EU-finansiering kräver en hel del pappersjobb och det är bäst att lämna rapporten i tid annars får man väl ingen lön. På kontoret springer jag på Sara som entusiastiskt berättar om helgens äventyr i Torsbys skidtunnel. Jag får en inlevelsefull beskrivning om att hon också hunnit testa Bokomaten som jag bad henne om. Boken som hon lånat, den senaste romanen av Kindblom, kan hon tydligen lätt återlämna på sitt bibliotek hemma i Årjäng. Vi konstaterar båda två att teknik och upplevelser går hand i hand.

Mötet är avklarat och nu hägrar kaffekoppen. Jag tar ett break i soffan i fikarummet och slöläser webbnyheterna på widescreen TV:n. Läser om den utökade servicen för äldre hemmaboende i Värmland och undrar just hur mormor har det. Jag slår henne en signal och det dröjer en stund innan hon svarar. Hon berättar att hon sitter och lyssnar på Anna Janssons senaste deckare. Ja, just det, mormor har tillgång till ljudböcker via nätbiblioteket. Som vanligt berättar hon något om Siv, grannen i huset bredvid. Den här gången får jag veta att Siv också läser massor, hon får böckerna direkt hem i brevlådan. Hon har visst lämnat in sin profil till biblioteket och mormor ber mig ta reda på vad det kan vara. Jaha, säger jag och undrar förstås vad det kan kosta. Gratis meddelar mormor glatt, för Siv alltså, sponsrat av ett läkemedelsföretag under ett försöksår.

Kaffet smakar bra, jag fyller på min mugg och går till skrivbordet. Inkorgen är full av nya brev. Jag hinner precis svara på det jag måste innan jag sätter mig i bilen och åker de fyra milen till dagens sista möte. Halvvägs ringer min dotter Siri och undrar om jag kan hjälpa henne med skolarbetet i kväll. På måndag ska hon berätta om någon känd värmlänning. Jag lovar att hjälpa henne. Vi kan börja med att söka information via bibliotekets portal, säkert kan vi också hitta någon filmsnutt från OS i Aten 2004 som vi kan ladda in i hennes presentation. Behöver vi mer material kan vi ta en sväng till biblioteket på söndag.

Jag är på plats i god tid till mötet. Hörsalen är full. Hoppas att jag kan förmedla det jag vill få fram. Temat för kvällen är förändrade perspektiv och jag inleder mitt föredrag med ett citat.”

Böj dig och se. Det finns stjärnor i källan.

Referenser:

Almquist, K., Engström, M., & Olausson, K. (1999). *Blandade upplevelser : en förstudie om svensk upplevelseindustris möjligheter, med förslag och åtgärder*. Stockholm: KK-stiftelsen.

Arndt Kling, E. (2003). Ett nytt universitetsbibliotek – ett bibliotek med mer än bara böcker. *Tidskrift för dokumentation*, 3, 83-87.

Bratt, P. (2004-04-23). Allt färre bär trygghetens kostnader. *Dagens Nyheter*.

Carlsson, B., Sveningsson, U. (2001-11-12). Framtiden är nära – och då får vi jobba till 75. *Göteborgs-Posten*.

Ds 2003:66 Om biblioteksverksamheterna

Feldt, K-O., (1997). *Kommunerna, tillväxten och välfärden*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.

Jönsson Adrial, C. (2003). *Svenska forskningsbibliotek: femårsrapport 1997-2001*. Stockholm: BIBSAM, Kungliga Biblioteket.

KB/BIBSAM, SCB. (2004). *Forskningsbiblioteken 2003: mediebestånd, låneverksamhet, personal, driftskostnader mm*. Hämtad 2004-08-30 från <http://www.kb.se/bibsam/statistik/fbstatistik/grund.htm>

Landstinget i Värmland. (2003). *Om Värmlänningarna : planeringsunderlag för Landstinget i Värmland 2003*. Hämtad 2004-05-14 från http://www.liv.se/files/pdf/fofh/varmlanningen_20040211.pdf

Lindau, J. (2004). Befria biblioteken. *Ikoner*, 3, 7-9.

Lindgren, M. (1996). *Scenarioplanering : kartbok för framtidskolonisatorer i det 21:a århundradet*. Uppsala : Konsultförlaget.

Lindsjö, A. (Red.). (2001). *Aha Sweden : en industri utan skorstenar*. Stockholm: Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling.

Ljunggren, S-B., (2003). *När medierna tar makten : ett demokratiskt omställningsprogram i upplevelseindustrins skugga*. Stockholm : Hjalmarson & Högberg.

Lundqvist, T. (2002). Konkurrens som framtidsvision. *Framtider*, 2, 24-28.

Länsstyrelsen i Värmlands län , Region Värmland. (2003). *Hållbar värmländsk växtkraft : tillväxtprogram för Värmland 2004-2007*. Hämtad 2004-08-09 från <http://www.s.lst.se> (Klicka på Näringsliv).

Nielsén, T. (2003). *Om upplevelseindustrin : avslöjanden om en utveckling som redan är här*. Stockholm: IUC musik- och upplevelseindustri i samarbete med QNB analys & kommunikation.

Nilsson, A. (2004-05-30). Pendling till jobbet missgynnar kvinnor. *Dagens Nyheter*.

- Nilsson, S. (2004). Sväva som en fjäril, stick som ett bi. *Ikoner*, 3, 45-47.
- Roos, R. (2004-06-21). Sverige håller på att delas. *Veckans Affärer*.
- SFS 1996:1596 Bibliotekslag
- SOU 1984:23 Folkbibliotek i Sverige
- SOU 2003:56 Alternativ finansiering av offentliga tjänster : bilaga 7 till Långtidsutredningen 2003
- SOU 2003:123 Utvecklingskraft för hållbar välfärd : delbetänkande (Ansvarskommittén)
- SOU 2004:11 Sveriges ekonomi – utsikter till 2020 : bilaga 1-2 till Långtidsutredningen 2003/04
- SOU 2004:19 Långtidsutredningen 2003/04 (huvudbetänkande)
- SOU 2004:44 Kan vi räkna med de äldre : bilaga 5 till Långtidsutredningen 2003/04
- Statens Kulturråd. (1999). *Folkbiblioteken. 1998*. Stockholm: Statens Kulturråd.
- Statens Kulturråd. (2000). *Folkbiblioteken. 1999*. Stockholm: Statens Kulturråd.
- Statens Kulturråd. (2001). *Folkbiblioteken. 2000*. Stockholm: Statens Kulturråd.
- Statens Kulturråd. (2002). *Folkbiblioteken. 2001*. Stockholm: Statens Kulturråd.
- Statens Kulturråd. (2003). *Folkbiblioteken. 2002*. Stockholm: Statens Kulturråd
- Steinsaphir, M. (2004). Biblioteksutredningarnas remisser. *Biblioteksbladet*, 5, 3-6.
- Stenquist, B. (2003). *Är det på efterkälken Sverige åker? : folkbiblioteken behöver ett nationellt uppdrag!*. Lund: Bibliotekstjänst.
- Torstensson, M. (1996). *Att analysera genombrottet för de moderna biblioteksidéerna : exemplet Sverige och några jämförelser med USA*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Wahlström, B. (2002). *Guide till upplevelsesamhället : från musik & museer till sushi & spa*. Stockholm: SNS förlag.
- Wahlström, B. (2004). *Ordning och oreda : omvärldsanalys för beslutsfattare*. Malmö: Liber ekonomi.
- Westholm, E. et al (2004). *Att leva med befolkningsförändringar : en översikt : demografiska utmaningar och kommunernas handlingsutrymme*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- Wrede, M. Sju av tio räknar med sammanslagningar. *Kommunaktuellt*, 22, 4.
- Zorn, H. (2004). Brittiska folkbibliotek tomma 2020?. *Biblioteksbladet*, 5, 23.

Länkar

E-lib www.elib.se

Framtidens bibliotek www.futurum.polyvalent.se

Information Gas Station <http://igs.kirjastot.fi>

KK-stiftelsen www.upplevelseindustrin.kks.se

Kommunförbundet www.lf.svekom.se

Kulturrådet www.kur.se/index.asp?version=14431

Lidingö bibliotek

www.lidingo.se/net/Lidingo+Stad+Ex/Kommunal+service/Kultur+och+bibliotek/Bibliotek

Pion www.pion.se

QNB Analys& Kommunikation www.qnb.se

SCB www.scb.se

Silkeborgs bibliotek www.silkeborg.bib.dk

Wagnerform www.wagnerform.se

Vinnova/GURU www.upplevelseindustrin.se

Övrigt

Pressmeddelande 2004-06-18 KB/LIBRIS-avdelningen

Seminarier: Att leva med befolkningsförändringar (Svenska kommunförbundet och Institutet för framtidsstudier)

Biblioteksdagarna, Svensk Biblioteksförnings konferens, Karlstad 20040506-0508

Århuskonferensen: Transformation – The library in progress, Århus 20040613-0615